

AZ ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA AZ IDŐSOTTHONOKBAN LAKÓK ÉS AZ OTT DOLGOZÓK JOGAIÉRT, MÉLTÓSÁGÁÉRT

2016

**Alapvető Jogok Biztosának Hivatala
az ENSZ Nemzeti Emberi Jogi Intézménye**

Cím: 1051 Budapest, Nádor utca 22.

Postai cím: 1387 Budapest Pf. 40

Telefon: (06-1) 475-7100

Fax: (06-1) 269-1615

E-mail: panasz@ajbh.hu

Internetcím: www.ajbh.hu

■ A bentlakásos intézmények helyzete az idősgondozásban – emberi jogok az idősoththonokban

Magyarországon sok idős ember küzd súlyosbodó egészségügyi, sőt nem egyszer szociális, megélhetési problémákkal, vagy akár teljesen családi támogatás nélkül marad, így nem csupán életkora okán kerül kiszolgáltatott helyzetbe, és kényszerül állami, intézményi támogatásra. Az idősügy legfontosabb hívószavai: **az emberi méltóság** és a **szociális biztonság**. Ennek alapjogi garanciái elsősorban az intézményrendszer működtetésében kérhetők számon, az ombudsman pedig éppen az intézmények, bentlakásos otthonok működését vizsgálva tekinthet be az időskori ellátás rendszerébe.

A magyarországi időspolitikát a méltóság és szociális biztonság tekintetében az alapellátás, az otthonápolás, a különböző szociális ellátások – benne az intézményi szakellátás rendszerével – és az egészségügyi szakápolás összhangjával lesz életképes. Ebben kell megtalálni a bentlakásos intézmények ma érvényes helyét, szerepét, fenntartásuk anyagi feltételeit annak érdekében, hogy ne csak az ott dolgozó gondozók szakmai elhivatottsága tartsa működésképes állapotban a rendszert. Az időseket ellátó szociális szakma képviselői küzdenek a bentlakásos intézmények funkciózavaraival és a finanszírozási feltételek ellentmondásosságával, a kompetenciák tisztázatlan határaival, csakúgy, mint a szociális és egészségügyi ellátás tartós gondjaival.

Nem kevés idős ember sorsáról van szó: Magyarországon egy 2015-ös adat szerint **52 750 személy él valamilyen bentlakásos idősothtonon**.

honban vagy időskorúak gondozóházában. Az idősellátásban közel 700 bentlakásos intézmény működik. Az intézményekben élők átlagos életkora 79 év, a legnépesebb korosztály a 80-90 éveseké.

Csaknem egy kisvárosnyi idős ember számára kell tehát méltó körülményeket kialakítani. Ebben mind az idősek, mind a gondozó intézmények, mind a feladataikat a jogállamban elvárható jogbiztonság követelménye alapján ellátni kívánó hatóságok számíthatnak az alapvető jogok biztosának segítő közreműködésére.

■ Mit érdemes tudni az ombudsmanról és ki fordulhat hozzá?

Az alapvető jogok biztosa, közismert nevén az ombudsman legfőbb feladata, hogy az alapjogok érvényesülésével kapcsolatos visszasságokat vizsgálja, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. Az ombudsman, illetve helyettesei kiemelt figyelemmel kísérik a jövő nemzedékek érdekeinek, valamint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését is. Az alapvető jogok biztosa mind napi munkájában,

mind projektjeiben, mind egyes – panaszok alapján, vagy saját elhatározásából indított – vizsgálataiban figyelemmel követi a jogaik védelmére leginkább rászorulók, közöttük a gyermekek és fiatalok, a betegek, a fogyatékossgal élő személyek és az időskorúak helyzetével, jogaik és méltóságuk tiszteletével összefüggő fejleményeket.

■ Mit tehet az ombudsman?

Amennyiben azt szükségesnek látja, az ombudsman intézkedéseket kezdeményez. Például általános felhatalmazásával élve **ajánlást tehet** a bepanaszolt szerv vezetőjének vagy a vezető felettesének, jogszabály megalkotására vagy módosítására fogalmazhat meg javaslatot. Ha bűncselekményt észlel, vagy a lehetőségét gyanítja, feljelentést tesz. Ha a jogsérelmet a jogi szabályozás hibái okozzák, a jogalkotó szervekhez fordulhat, vagy a Kúria, azaz a legfelsőbb bírósági szerv, illetve az Alkotmánybíróság vizsgálatát kezdeményezheti. Az ombudsmant senki nem utasíthatja, kizárólag az őt és helyetteseit megválasztó Országgyűlésnek felelős, mindenki mástól független.

Az ombudsman ajánlásai, kezdeményezései nem kötelezőek. Mégis, szakmai és hivatali tekintélye miatt javaslatainak csaknem hetven százalékát a címzettek megfogadják.

■ És mire nincs felhatalmazása?

Az alapvető jogok biztosának hatáskörét szabályozó törvény bizonyos helyzetekben és körülmények között nem teszi lehetővé az ombudsman fellépését. Az eljárás feltétele, hogy a panaszos a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségekkel (így például panasz, fellebbezés, kifogás) éljen, ezek azonban ne vezessenek az általa kívánt eredményre. Nem járhat el azonban olyan ügyben, amelyben a panasz beadása előtt már több mint egy évvel született meg a jogerős közigazgatási határozat. Akkor sincs hatásköre, ha az ügyben a bíróság már ítéletet hozott, vagy bírósági eljárás folyik. Az ombudsman nem segíthet olyan ügyekben, amelyekben az eljárás 1989. október 23-a előtt indult.

A törvény azt is kimondja, hogy senkit sem érhet hátrány azért, mert az ombudsmanhoz fordult. Sőt, a panaszos kérheti nevének, adatainak titokban tartását is.

■ **Hogyan lehet benyújtani panaszt az ombudsmannak?**

A panasz benyújtásának nincs formai követelménye. A panasz benyújtható

- **postai úton** az alábbi levelezési címen: **Alapvető Jogok Biztosának Hivatala – 1387 Budapest, Pf. 40.**
- **e-mailben** az alábbi címen: **panasz@ajbh.hu**
- **elektronikusan** a **www.ajbh.hu** honlapon, amelynek első oldaláról közvetlenül megnyitható a panaszbeadó felület
- **személyesen** a Hivatal panaszirodáján, előzetesen egyeztetett időpontban (időpont-egyeztetés: **06 (1) 475-7100**).

Minden esetben gyorsítja az ügyintézését, ha a panaszos mellékeli az addig keletkezett iratokat, vagy azok másolatát. Fontos megadni a levelezési címét, elérhetőségeit, ahova az ombudsman megküldheti esetleges további kérdéseit és a vizsgálata eredményét!

■ **„Méltóképpen időskorban” – az egyenlő emberi méltósághoz való jog**

Az Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint „...a méltóság az emberi léttel együttjáró minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. [...] Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve

állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségeiből mennyit valósított meg, és miért annyit.”

Az ombudsmanok a kezdetektől hangsúlyozták, hogy az állam számára nem szabadon választott, hanem kötelező, alkotmányos feladat a rászoruló polgáraitól való gondoskodás, a megfelelő ellátási rendszerek átgondolt működtetése.

Az idős kor mint sok esetben rászorultságot, kiszolgáltatott helyzetet előidéző státusz sajátos, ugyanakkor nem közép-kelet-európai jelenség. A kutatások szerint már 10 év múlva is minden negyedik magyar ember hatvan évesnél idősebb lesz, és Európa más országaiban is ugyanez várható.

Magyarországon a hatvanas években a 60–64 év közöttiek csaknem fele aktív kereső volt, 1996-ra ez az arány már nem érte el a fél százalékot sem. Az inaktivitás sajnálatos velejárója lehet egy jogfosztottabb helyzet kialakulásának, szociológiai értelemben a perifériára kerülésnek.

Az alapjogi biztosok az ombudsman-intézmény megalakulásától kezdődően minden rendelkezésre álló eszközzel igyekeztek fellépni az idős koruk, vagy az ezzel összefüggésben kialakult rossz egészségi állapotuk miatt kiszolgáltatott emberek alapjogainak, egyenlő méltóságának védelmében.

Az idős állampolgárok jogainak védelmében nemzetközi fórumokon

A Nemzeti Emberi Jogi Intézmények Európai Hálózata (ENNHRI) „Idősgondozásban Részesülő Személyek Emberi Jogainak érvényesülésével” foglalkozó projektjében az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala képviseli Magyarországot. A két és fél éves időtartamú projektmunkában, csaknem 20 ország vesz részt, Szerbiától Észak-Írországig. A projekt célja az idősellátás európai tapasztalatainak, problémáinak, jó gyakorlatainak feltárása. Ennek alapján a résztvevők egy, az Európai Bizottságnak is benyújtandó közös ajánlást, javaslat-csomagot fogalmaznak meg. Az európai projektben való aktív részvétel hatékonyságát erősíti, hogy az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala 2014-ben megkapta az ENSZ Nemzeti Emberi Jogi Intézmény legmagasabb státuszát.

Betekintés az intézményekben ellátott idős emberek, a különleges ellátást igénylő csoportjaik és a szociális szolgáltatást végzők jogaiba

Az ellátotti jogok

A következőkben kiemeljük a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló **1993. évi III. törvénynek** (Szoctv.) a lakókat érintő, legfontosabb jogokra vonatkozó rendelkezéseit:

- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményi ellátást igénybe vevő ellátottnak joga van szociális helyzetére, egészségi és mentális állapotára tekintettel a szociális intézmény által biztosított teljes körű ellátásra, valamint egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az egyéni ellátás, szolgáltatás igénybevételére.
- A szociális szolgáltatások biztosítása során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani.
- Az ellátást igénybe vevőnek joga van az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatos legfontosabb adatok megismeréséhez. Ennek teljesítése érdekében az intézmény vezetője évente tájékoztatót készít az intézmény gazdálkodásáról és azt az intézményben jól

látható helyen kifüggeszti, illetve szükség esetén szóban ad tájékoztatást.

- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény az általa biztosított szolgáltatást olyan módon végzi, hogy figyelemmel legyen az ellátást igénybe vevőket megillető alkotmányos jogok maradéktalan és teljes körű tiszteletben tartására, különös figyelemmel az élethez, emberi méltósághoz, a testi épséghez, a testi-lelki egészséghez való jogra.
- Az ellátást igénybe vevőt megilleti személyes adatainak védelme, valamint a magánéletével, egészségi állapotával, személyes körülményeivel, jövedelmi viszonyaival kapcsolatos titokvédelem.
- Az intézmény nem korlátozhatja az ellátottat a személyes tulajdonát képező tárgyai, illetve mindennapi használati tárgyai használatában, kivéve a házirendben meghatározott azon tárgyak körét, amelyek veszélyt jelenthetnek az intézményben élők testi épségére. Ezt a házirend szabályozza.
- Az intézményvezetőnek gondoskodnia kell az ellátást igénybe vevők intézménybe bevitt vagyontárgyainak, személyes tárgyainak és értékeinek megfelelő elhelyezéséről.
- Az ellátást igénybe vevőnek joga van az intézményen belüli és intézményen kívüli szabad mozgásra, figyelemmel a saját és társai nyugalma, biztonságára. Az intézmény házirendje meghatározza az intézményből történő távozás és visszatérés rendjét.
- Az ellátást igénybe vevőnek joga van családi kapcsolatainak fenntartására, rokonok, látogatók fogadására, a házirendben szabályozott módon. A látogatók fogadása során figyelemmel kell lenni az intézményben élő más személyek nyugalma.
- Amennyiben az intézményben ellátott személy betegsége miatt ápolásra, gyógykezelésre szorul, ellátása során figyelemmel kell

lenni az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény betegek jogait szabályozó rendelkezéseire.

- Amennyiben az ellátást igénybe vevő egészségi állapotánál vagy egyéb körülményeinél fogva közvetlenül nem képes hivatalos ügyei vitelére, az intézményvezető segítséget nyújt ebben.

Speciális jogok

- Az egyes szociális intézmények ellátását igénybe vevő személynek, illetve törvényes képviselőjének joga van az ellátott állapotának felülvizsgálatával kapcsolatos **információk megismerésére**.
- A **fogyatékossgal élő személyek jogainak érvényesülése** érdekében figyelemmel kell lenni különösen
  - az akadálymentes környezet biztosítására,
  - az információkhoz, az ellátottat érintő legfontosabb adatokhoz való hozzáférés biztosítására,
  - a képességek, készségek fejlesztésére, illetve az állapotfenntartás vagy -javítás lehetőségeinek megteremtésére,
  - az önrendelkezés elvére, a fogyatékos személy életvitelével kapcsolatos döntéseinek tiszteletben tartására,

- társadalmi integrációjukhoz való jogra, más személyekkel történő kapcsolat létesítésére, kapcsolattartásra, valamint intézmények, szolgáltatások igénybevételére, elérésére.
- **A gondnokság alatt álló jogosult érdekeinek védelmében** az intézményvezető köteles kezdeményezni új gondnok kirendelését, ha a gondnok a gondnoki teendőket nem megfelelően látja el.

Az ellátottjogi képviselő

Az intézményi elhelyezést igénybe vevők jogainak gyakorlásában nyújt segítséget az ellátottjogi képviselő. A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény vezetője az ellátottakat tájékoztatja az ellátottjogi képviselő által nyújtható segítségadás lehetőségéről, az ellátottjogi képviselő elérhetőségéről.

Az ellátottjogi képviselő köteles az ellátást igénybe vevőre vonatkozó és tudomására jutott orvosi titkot megtartani, és az ellátást igénylő emberek személyes adatait a vonatkozó jogszabályok szerint kezelni.

A szociális szolgáltatást végző dolgozók jogai

- A szociális ágazatban foglalkoztatottak, vagy munkaviszonyban álló személyek esetében biztosítani kell, hogy a munkavégzéshez kapcsolódó megbecsülést megkapják, tiszteletben tartásuk emberi méltóságukat és személyiségi jogait, munkájukat elismerjék, valamint a munkáltató megfelelő munkavégzési körülményeket biztosítson számukra.

- A bentlakásos intézménynek – a foglalkoztatottak védelme érdekében – rendelkeznie kell az ellátást igénybe vevők részéről esetlegesen felmerülő veszélyhelyzet kezelésére vonatkozó belső utasítással.

Készült a mondAt Kft. nyomdájában
Felelős vezető: Nagy László
www.mondat.hu

